

# שני ח

יציאת שבת  
5.37

כניסת שבת  
4.34

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

## מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת שמות, טבת תשע"ב שנה שלושים ושלש, גליון מס' 13

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

### אחות אחים



השבת, פרשת שמות, קוראים אנו על השליחות שהטיל הקב"ה על משה, לפעול למען שחרור עם ישראל מהשיעבוד למצרים. בתחילה, משה מסרב לקבל על עצמו את התפקיד, ורק כאשר ה' אומר לו שאהרון אחיו הגדול ייצא לקראתך ויגיד לך את דברי ה' אל בני ישראל - משה נכנע ומסכים.

מדוע משה מסרב בתחילה לקבל על עצמו את השליחות ומדוע הנימוק האחרון משכנע אותו להסכים לכך? להבנת הדברים, עלינו לחזור לסוף ספר בראשית, שם קראנו בפרשת ויחי על המעמד בו בירך יעקב את אפרים ומנשה, כאשר הוא שָׁכַל את ידיו וְשָׁם את יד ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה, למרות שהבכור היה מנשה.

על כך יש לתמוה ולשאול, מדוע עשה כך יעקב, לאחר שהניסיון המר שהיה לו - כאשר העדיף את יוסף הצעיר על אֶחָיו הבוגרים - הביא עליו את השתלשלות האירועים, שסופם הירידה למצרים!! עיון בספר בראשית מלמד אותנו, שכחוט-השני עובר בו העֶדְרָה האחוה בין האחים. הספר פותח בכך שקין הורג את הבל אחיו, וממשיך בכך שישמעאל מגורש כדי לא לקלקל את יצחק אחיו. בביתו של יצחק - שוב יש שנאה בין עֶשָׂו ליעקב ובביתו של יעקב - שוב שנאה בין האחים ליוסף.

יעקב, שהכיר את מנשה, ידע שאתו אפשר יהיה להפסיק את שרשרת שנאת האחים הנובעת מקנאה, לכן לקח את הסיכון בשימו את אפרים לפני מנשה והורה לדורות בכך, במעמד זה - המסמל את אחוות האחים, שכך תהיה המתכונת לברכת אב את בניו, כפי שקראנו: "בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאָמֹר, יְשָׁמְךָ אֱלֹקִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה" (בראשית מח, כ).

ספר שמות פותח בהוכחה, שנטילת סיכון זה שנטל יעקב - הוכיחה את עצמה. כאשר מוטלת השליחות על משה, הוא זוכר את הגורם שהביא לירידת בני ישראל למצרים. הוא יודע, שהעדפת יעקב את יוסף על פני אֶחָיו הבוגרים - הביאה לשנאה ביניהם. לכן, כאשר מוטלת עליו השליחות ולא על אהרון - אחיו הבכור שכבר הנהיג את ישראל במצרים, הוא מסרב, כאילו שואל הוא את עצמו: "הֲיֵאָדָּךְ אוֹכַל לְהַנְהִיג אֶת הַגְּאוּלָּה בַּמַּעֲשֵׂה שֶׁהֵבִיא אֶת הַגְּלוּת!!".

לפיכך, אומר לו הקב"ה: אֵל חֲשֵׁשׁ! הַקְּבִיעָה שְׁקִבְעָה יַעֲקֹב - בְּבָרְכֹךָ אֶת אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה - הַשִּׁיגָה אֶת יְעוּדָה. לא תהיה עוד שנאת אחים, בשל כך שהאח המתאים יותר - יועדף על אחיו הבכור.

שנאת האחים בספר בראשית הסתיימה ומתחיל ספר חדש! ספר של אחווה, שבזכותה תבוא הגאולה. לכן, כאשר שמע משה שאהרון אחיו יוצא לקראתו והוא לא רק יְרָאָה סימני שמחה חיצוניים אלא יְשָׁמַח בְּלִבּוֹ, היינו, ששמחתו תהיה אמיתית וכנה, הוא הסכים לקבל עליו את השליחות.

מי יתן, ובע"ה, במקום להדיר - נהַדְּרָה ותשרור אחוות אחים בין כל פלגי עם ישראל, בכך, נקרב את הגאולה השלמה.

דובי סלע

## לאורם נלך

"איש וביתו באו" (א, א)

מעשה ובא יהודי לפני הרדב"ז (רבי זוד בן זמרה, נולד בספרד וחי רוב ימיו במצרים ובארץ ישראל) ושאלה במי: מאחר ובארץ ישראל המצב קשה - רוב היהודים נמקים ברעב ועול המסים קשה מנשוא - הוא מתכוון לצאת לזמן מה לחו"ל, ומכיוון שדעתו לחזור לארץ ישראל, האם יהיה חייב בחו"ל לחגוג יו"ט שני של גלויות? שאל אותו הרדב"ז: "הנסע אתה לבדך?!"

השיב לו היהודי: "קשה עלי הבדידות ולכן יתלו אלי כל בני ביתי". השיב לו הרדב"ז: "אם כך, עליך לחגוג יו"ט שני של גלויות ולנהוג בכל מנהגי אנשי הגולה". תלמידיו של הרדב"ז, שהיו עדים לשיחה, תמחו על תשובתו של רבם ושאלו את הרדב"ז: הרי האיש אמר מפורשות שבדעתו לחזור והרי הוא כ"מי שדעתו לחזור" ואינו חייב ביו"ט שני של גלויות?

ענה להם הרדב"ז: דבר זה למדנו מבני ישראל, שהרי נאמר (א, א): "ואלה שמות בני ישראל הבאים מִצְרָיִם, את יעקב, איש וביתו באו", לשם מה מספרת לנו התורה כי באו איש וביתו? אלא, מה אמרו בני ישראל פרעה: "לגור בְּאֶרֶץ בְּאֲנֹי" (בראשית מז, ד), כלומר, בדעתנו לחזור לארץ ישראל. לבסוף ישבו בארץ מצרים כמניין ירדו" (210 שנה). לומר לך, כאשר אדם לוקח עמו את בני משפחתו, לא ישוב כל כך מהר ודינו כמי שהולך להשתקע בחו"ל וחלים עליו כל דיני יושבי הגולה.

עפ"י "חכמי ספרד" ו"אמר: אֵכֶן נודע הדבר" (ב, יד)

בפני רבי עזריה פיגו, באו שניים להתדיין לאחר שהתקוטטו והחליפו ביניהם מהלומות. אמר להם רבי עזריה: כאשר יצא משה לראשונה אל אֶחָיו וראה "איש מצרי מִכָּה איש עברי", נאמר (ב, יב) "וַיִּכֹּן כֹּה נָכַח וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישִׁי - יהודים עומדים סביב ואין איש קם להגן על המוֹכֵה. חשב משה, כי הדבר נובע מכך שאין היהודים רגילים בַּקְּטָנוּת, שְׁמֻטְבָּעִם אין הם יכולים להרים יד איש על רעהו ואפילו לא לְשֵׁם הַגָּנָה או הַגָּנָה על אֶחָיו. אבל למחרת, כאשר יצא שוב וראה "שני אנשים עֶבְרִים נְצִים" (שם, פסוק יג) - שני אנשים יהודים רבים ביניהם, קרא כשהוא נדהם: "אֵכֶן נודע הדבר". עכשיו, אני יודע מהו אסונכם: כאשר צריך להגן על יהודי מפני הגוי - אתם נרתעים ומסתלקים כפחדנים, וטוענים כי אסור להשתמש בכח. אבל ביניכם לבין עצמכם - אתם נעשים למתע בעלי יכולת, לוחמים אמיצים, בעלי זרוע עשויים ללא קֶת.

עפ"י "חכמי איטליה"

פתיחות עפ"י פירוש רש"י  
יש לשלוח ל: נפתלי יערי  
רח' גלזר 15, רחובות 76283  
לא לשכוח לציין גיל או כיתה  
דוא"ל: nafya@neto.net.il

**לשון יוסף - לשון משה**

**פתרון החידה לפרשת ויגש**  
מה, ו - **"כי זה שנתים הרעב"** - עֶבְרֹ מְשִׁנֵי הָרַעַב.

**לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת**

**"יד ברודמן"**  
רחובות

בסיוע כולל

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק  
העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות  
כתובת: 08-9412048.70  
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות 70. 08-9475106

## האם משה מתאים למנהיגות?

אין לנו תשובה ישירה לשאלה זו, אך להלן נראה, כיצד התנ"ך עונה על שאלות כאלה, והוא עושה זאת על ידי סדרה של סיפורים, מהם יכולים אנו להסיק על תכונות הדמות. משה הצעיר יוצא מהארמון ורואה בסבלות עמו. ראייה זו, פירושה הבנה למה שמתרחש לגד עיניו: עמו סובל משעבוד. רגישות כזו, היא התכונה הראשונית למנהיג, שחייב "לחושי" את העם, להיות רגיש למצבו. רק כך הוא גם יוכל לטפל בו כראוי. ראינו מה קרה לרודנים, שאיבדו רגש זה. ויפה הוסיף כאן אחד המדרשים, שמשא אף נטה שְׁכָמוֹ לסייע לבני עמו (שמות רבה, פרשה א). והכתוב עובר לספר על משה, ההורג איש מצרי שהיכה את אחד העברים. הנה כי כן, משה מגלה חוש צדק ומעניש את המצרי על הפגיעה הסתמית בעברי. כמוכן, שפעולה זו נבעה גם כן מאהבתו את עמו, שאם לא כן, לא היה מסכן את עצמו. אבל ממעשה אחד עדיין לא ניתן להסיק לבטח, שהוא רודף צדק. לכן, בא הסיפור השני על משה, המתערב בריב בין שני עברים. הוא אינו מהסס לעורר ברשע, המכה את רעהו. שוב הוא שופט את המקרה ומתערב לטובת הנפגע. שוב עדים אנו לחוש הצדק הטמון בו. וגם כאן אנו מבינים, שמעורבותו זו נובעת גם מאהבת ישראל: הוא לא רוצה, שבקרב עמו תשרור אלימות פיסית.

אך, כמו שקורה גם בימינו למי שמתערב במריבת אחרים, משה נפגע מהתערבותו זו והוא נאלץ לברוח לְמִצְרָיִם. הפעם הוא נמצא במקום זה, אין עברים בסביבה, אך גם בגלות, הוא רואה כיצד הרועים מקפחים את זכויות בנות רעואל, גם הפעם הוא



מתערב וכנראה נאבק פיסית עם הרועים, כדי לסייע לַבְּנוֹת מהמין החלש. הפעם הוא מגלה, שחוש הצדק הפתע בו - מנקה אותו, גם במקרים שאין לו נגיעה אישית למקרה. כשהתערב לטובת אָחִיו, היינו יכולים לומר, שרק טובת עמו הנחתה אותו. בא המקרה השלישי ללמדנו, שבכל מקום בו יתקל משה בעוולה - הוא יגיב. במעשה זה משה מגלה גם את אומץ לבו, כי הוא אינו מפחד ממעורבות, בה יכול היה "לחטוף" מכות. ואולי הוא גם לא פחד, כי היה לו גם כח פיסי. כל אלה תכונות הראויות למנהיג.

גם המדרשים נוקטים בגישה דומה ומספרים לנו על טיבו של משה כרועה צאן מסור ונאמן, הדואג לרווחת צאנו. ועל סמך תכונותיו כרועה, בחר בו הקב"ה גם להיות רועה לעמו. אגדות נוספות מספרות על היות משה מלך במדן, ולכן יהיה לו נסיון מעשי לעתיד. ולבסוף, מנהיג צריך להיות נאמן למקורותיו, כפי שרואים אצל משה, בבואו לתת שמות לבניו: לראשון קרא "יִרְשֵׁם" (יר, ג), כי הוא תמיד זכר מֵאֵין בא. הוא ראה עצמו בארץ נִקְרָה, למרות שזו הטיבה עמו. אבל הוא לא שכח את מצרים, שם נמצא עמו. לבן השני קרא "אליעזר" (שם, פסוק ד) ובשם זה זכר את אלוהיו, המלווה ומסייע לו תמיד. הלוואי עלינו מנהיגים כאלה...

מנחם אדלשטיין

## מזערתם



### התקופה המודרנית (ח)

סדרת מאמרים זו, עוסקת בתלמוד ובדרכי ההתמודדות איתו. התקופה המודרנית לעולמנו ובדרכי ההתמודדות איתו.

#### הטכנולוגיה ושמיירת העולם

שליטתו של האדם בעולם, באה לידי ביטוי בשני אופנים: שליטתו על עולם החי והיכולת הטכנולוגית הבאה לידי ביטוי בכל שטחי החיים. כאמור, את שני הכוחות הללו קיבל האדם מן הקב"ה. ברכת הטכנולוגיה: "וְכַבְּשֶׁתָּהּ" וברכת השליטה בעולם החי: "וְיָדִיד בְּדָגַת הַיָּם ובעוף השמים ובכל חיה הַרְמֵשֶׁת על הארץ" (בראשית א, כח).

האם משמעות הדבר היא, שהאדם רשאי לנהוג בעולם ובטבע כרצונו ואף לגרום לקלקלו?

בצד הרשות להשתמש בעולם, מביאים חז"ל דברי צו והגבלה: "יבשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נָטְלוֹ על כל אֲלֵנֵי גֶן-עֵדֶן ואמר לו: רֵאֵה מַעֲשֵׂי כְמֵה נֹאִים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי - בשבילך בראתי, וְתֵן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תִקְלַקֵּל וְתַחְרִיב אֶת עוֹלָמִי, שאם קִלְקַלְתָּ - אֵין מִי שְׂיִתְקֶנָּה אַחֲרָיִךְ" (קהלת רבה ז, ג).

למרות שהאדם הוא במרכז העניינים והוא הוסיב הסביבה לבריאה כולה, בבחינת "כל מה שבראתי - בשבילך בראתי",

## פינת ההלכה

### מלאכת לש (ג)

למדנו, שבדבר שהוא בר-גיבול, כגון: קמת, נחלקו רבי ורבי יוסי האם חייב על מלאכת לש כבר בשלב שפיכת המים לתוך הקמח (רבי), או שחייבים רק בשלב הגיבול של המים והקמח יחד (רבי יוסי).

הגמרא (שבת קט, א) מביאה היתרים הקיימים במלאכת לש: "וְיִשְׁוֶן, שבוחשין את השֵׁתִית בשבת ושונים זיתום המְצָרִי. וְהַאֲמִירָה, אֵין גּוֹבְלִין? לא קָשְׁיָא: הָא - בְּעֵבֶה, הָא - בְּרָבָה. וְהִנֵּי מִילֵי - הוּא דְמַשְׁנֵי. הִכִּי מַשְׁנֵי? אָמַר רב יוֹסֵף: בְּחֹל נִתְּן אֶת הַחוּמָּץ וְאַחַר כֵּךְ נִתְּן אֶת הַשֵּׁתִית, בְּשֶׁבֶת - נִתְּן אֶת הַשֵּׁתִית וְאַחַר כֵּךְ נִתְּן אֶת הַחוּמָּץ".

כוונת הגמרא היא, שגם לפי רבי שאוסר כבר את השלב של נתינת המים, כיוון שלהכין בְּלִילָה רָבָה זה רק איסור דרבנן, לכן מותר ליתן את החומץ (או המים) בסדר שונה משנותן בימות החול. כלומר, שאם בימות החול נותן את החומץ ואחר כך נותן את השֵׁתִית, בשבת - יעשה להיפך, יתן את השֵׁתִית ואחר כך את החומץ.

### מהי בְּלִילָה רָבָה?

ה"יחזון אישי" (סימן נח, סק"ט) כתב, שְׁבִלְיָה עֵבֶה היא עיסה שאי אפשר לְעֲרוֹתָהּ מְכֻלִּי לְכֻלִּי. אך בְּלִילָה רָבָה היא עיסה דְלִילָה יותר, שאפשר לְעֲרוֹתָהּ מְכֻלִּי לְכֻלִּי, אך מכל מקום שם עיסה עליה כיוון שהיא במצב גוש ולא במצב נוזלי.

נמצא, שגם לרבי - מותר להכין תערובת שְׁבִלְיָה רָבָה, על ידי שְׂשִׁינָה בסדר נתינת המים לקמח. אך בְּבִלְיָה עֵבֶה - אין שום היתר לרבי, גם אם יעשה באופן שונה מימות החול.

אמנם, כתב ה"יחזון אישי" (שם, סק"ח, ד"ה הא), שכאשר השינוי נעשה ע"י נתינת הקמח תחילה - צריך להקפיד לְעֲרוֹת אֶת כל כמות המשקה בקילוח אחד, שאם יתן תחילה רק מים מעטים לקמח, נמצא, שבשלב זה אין זו בְּלִילָה רָבָה אלא עֵבֶה ובמקרה כזה יש איסור תורה.

ויש להעיר, שכל זה שמונת בְּלִילָה רָבָה ע"י שינוי של הסדר מימות החול, מדובר לגבי השלב של שפיכת המים. אך כדי להתיר את השלב של הגיבול, נחלקו הפוסקים האם צריך לעשות שינוי נוסף בעת הגיבול, וה"משנה ברורה" (סימן שכא, סק"ז) כתב, שטוב להחמיר לעשות שינוי גם בגיבול, כגון, שלא יערב בקי אלא יענני.

המשך, אי"ה, בשבוע הבא.

הרב אריה ויזל

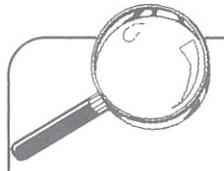
### תלמיד שאינו הגון

על הפסוק (ב, יא): "וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם, וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֹתוֹ וַיִּבְרָא בְּסִבְלָתָם, וַיִּבְרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֲחִיו", אומר המדרש (שמות רבה א, יב): "אמר רב הונא בְּשֵׁם רַב קִפְרָא: בשביל ארבעה דברים נאלו ישראל ממצרים: שלא שינו את שְׁמֵם וּשְׁלָא שינו את לשונם וּשְׁלָא גִלוּ סוּדָם (במקומות אחרים): "שלא גילו מסתורין שלהם" ושלא הפקירו נשותיהן". על המשמעות "שלא גילו סודם" - ישנן פרשנויות שונות, אנו נתייחס לאחת מהן והיא "שלא מסרו את סוד העיבור".

בתקופה האחרונה, התפשט מנהג של בתי-מדרש לחילוניים, בתחומים שונים ביהדות, בין השאר בתורת הקבלה והדבר הפך לאופנה רווחת. מחד, יש לראות תופעה חיובית בכך, שרבים מאלה שאינם מוגדרים כ"מקפידים על קלה פְּעַל חִמּוּרָה", נוהים אחר לימוד התורה ויש בכך אולי משום התגשמות נבואת עמוס (ת, יא): "הנה ימים באים נָאִם ה' אֱלֹהִים, וְהִשְׁלַחְתִּי רֵעַב בָּאָרֶץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לְשִׁמְעַת דְּבַרִּי ה' ". מאידך, יש לשים לב, שלא נהיה בגדר המגלים "סודם" למי שאינו הגון. הגמרא במסכת חולין (קלג, א) אומרת: "אמר רבי זְקָרָא אמר רב: כל השוֹנֵה לְתַלְמִיד שאינו הגון - כוורק אבן לְמִקְרָאִים, שְׁנֵאמַר (משלי כו, ח): 'בְּצִוּר אבן בְּמִקְרָא, כן נִתְּן לְקָסִיל כְּבוֹד' " וכך מופיעים הדברים גם במדרשים שונים. זו הייתה גם שיטתו של רבן גמליאל, שאמר (ברכות כח, א): "כל תלמיד שאין תולכו בְּכָרוֹ - לא יכנס לבית המדרש".

השאלה הזו ניזונה בהרחבה בספרות ההלכה וכך פוסק

### חזק לזכור



ולמרות המלוכה והממשלה שניתנה לו, עדיין יש גבולות ומגבלות - אל תקלקל. ואכן, כאשר אדם הראשון הטא ואכל ונהנה ממה שאינו שלו, הוא נטרד וגורש מן-עֵדֶן.

שמירת הסביבה ואיכותה, באים לידי ביטוי מעשי, במערכת שלמה של מצוות שאחת מהן היא "יִבַל תִּשְׁחִית", שנאמר: "כי תצאו אל עיר ימים רבים להִלָּחֵם עֲלֶיהָ לְתַפְּשָׁהּ - לא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה לְקַדְּחָהּ עֲלֵיו גֵרֹן, כי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת..." (דברים כ, יט-כ). אפילו בעת מלחמה ומצור, יש להשתמש רק בעצי-סרק ולא בעצי-פרי.

ציווי זה העוסק, לכאורה, רק במקרה פרטי, הפך בדברי חז"ל לציווי כללי: "וידרך כלל (באופן כללי) אסרו זכרונם לברכה (חז"ל) לעשות כל דבר של השחתה" (ספר "החינוך", מצוה תקכט). בנוסף לאיסור זה, מצאים אנו בתורה ובחז"ל סדרה של מצוות, ציוויים ותקנות, שנועדו: לשמור על הרכוש הפרטי והציבורי, נְקִיּוֹן הסביבה, מניעת היקף, שמירת כוחה של האדמה (שמיטה), הרחקת מפגעי ריח, רעש וזיהום מן העיר ועוד ועוד.

כיום, מנסה האדם המודרני לשמור על כדור הארץ במציאות המתחדשת, ברוח הציווי של "יתן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמנו", ולמנוע או להקטין את זיהום האוויר, המים והקרקע, ולשמור על הצומח והחי (למרות שיש האומרים, שזה מעט מדי ומאוחר מדי).

משה רוט

נפתלי יערי